

Af Cand Phil Steen Ole Rasmussen

$$(M \times V = P \times Y) = ((M \times V)/Y = P)^1$$

Afgrænsningen af det frie marked

Priser og værdier

Pareto optimum

Finanskrisen

(kommentaren til uge 4, 2012)

Der, hvor markedet, loven om udbud og efterspørgsel hersker, der bidrager alle aktører på markedet til udviklingen hen imod en tilstand af dynamisk ligevægt. Der, hvor intet andet end loven om udbud og efterspørgsel hersker, der orienterer enhver sig ud fra, hvad der er optimalt set ud fra den enkelte økonomiske aktørs egeninteresser. Ingen udbyder noget på markedet til en pris, som udbyderen ikke har interesse i at sælge for, og ingen køber noget til en pris, som køber ikke vil betale. Alt foregår frit på den måde, at enhver agerer ud fra egne overvejelser. På den måde opstår markedsprisen både synligt og forpligtende for enhver, dvs. som et vilkår, der på forunderlig vis er resultat af alles bidrag, uden at nogen bestemt kan tage æren for tilstanden, der i princippet, dvs. i ideel og/eller ideologisk forstand ender op i den bedste af alle verdener. Det er næsten ikke til at forstå, hvordan det kan være sandt. Men vi tror på den skjulte hånds princip, at den på forunderlig vis sørger for, at konsekvenserne af enhvers forfølgelse af sine individuelle interesser virker befordrende for realiseringen af de sande almeninteresser.

Det sande marked er i ligevægt, når de begrænsede ressourcer, det, som det altså giver mening at "økonomisere med", økonomiens genstandsfelt, er fordelt på en måde, der betyder, at ingen i denne situation "ville kunne stå bedre, uden at mindst en anden ville blive dårligere stillet"!

Denne utopiske tilstand, markedsfundamentalismens ultimative trosobjekt, også kaldet "Pareto optimum", er smuk, enkel og meget sympatisk i sin rene form.

Forsøgene på at se denne ideelle situation som del af markedet, som en bagvedliggende realitet, eller som en reel mulighed, centrerer sig om de betingelser, der så tegnes op for det "sande markeds" opstand og funktion.

Betingelserne vægtes forskelligt, men som oftest fokuseres der på:

- At individet skal orientere sig rationelt og altså fri af eksterne krav, der sætter den økonomiske rationalitet ud af kraft.

¹ Selv om det lader sig gøre at isolere den ene af variablene i formlen, her prisen, og finde den matematiske værdi for den, ved at sætte talværdier ind for de tre andre, ja så er det ikke sikkert, at vi har fundet noget udtryk for, hvad "værdierne" i social, psykisk og livsmæssig forstand så i øvrigt er. Relationen mellem pris og værdi er altid værd at tage i betragtning, for den kan føre os rundt om mange vigtige spørgsmål, selv om den ikke kan defineres en gang for alle. Jeg er stolt af at kunne sige, at jeg ikke er økonom, for det er netop kun de færreste økonomer, der tør beskæftige sig med og åbne for de vognporte, hvor fra tvivlen vælter ud totalt underminerende for troen på prisen som det entydige eller højeste udtryk for værdi.

- At der findes en forpligtende distinktion mellem legitime markedsaktører og illegitime.
- At priserne skal være synlige og gennemskuelige for enhver på markedet.

Men de ideologer og økonomer, der arbejder med distinktionen mellem legitime og illegitime, rationelle og irrationelle økonomiske subjekter, kan ikke entydigt indplacere sig selv i forhold til de distinktioner, som de orienterer sig ud fra. Hvorfor udbuddet af ideologiske økonomiske distinktioner mellem legitime og illegitime, rationelle og irrationelle markedsaktører blot falder på markedet, prissatte og med indflydelse på prisdannelsen uden at kunne kvalificere prisdannelsen som mere eller mindre rationel eller legitim.

Markedet for distinktioner mellem legitime og illegitime markedsaktører er stort. Der sættes pris på disse distinktioner, og tilbudene på omgang med distinktionerne, dvs. på forklaringer på hvordan man skal omgås dem, falder selv som prisdannende faktorer, uanset hvor meget ideologi, erklæret videnskabelighed eller moral de giver udtryk for.

Markedsværdien af udbuddet af beskrivelser, omkring hvilke aktører der er legitime og hvilke der er illegitime, er tvivlsom:

Forsøget på at diskvalificere fagforeningerne som illegitime markedsaktører tilbydes af markedsfundamentalister², hvis aktivitet er lige så problematisk at kategorisere som legitim påvirkning af markedsmekanismerne, som det de prøver på at diskvalificere.

De auktionshuse, der byder ind på sine egne auktioner med eller uden stråmænd, er prisdannende på samme måde, som det har effekt på prisdannelsen, at staten i nogle tilfælde forbyder den slags.

Det forhold, at banker og investorer arbejdede sammen, fx i perioden op til prisboble-krisen – for at presse priserne op, grundlaget for belåning, udstedelse af penge – kan give sig udslag i store tab hos banker og investorer. Bankerne ved, at en række investorer har handlet indbyrdes i en snæver kreds med deres aktiver, således at de hver gang at aktiverne skiftede hænder blev handlet til en højere pris, udelukkende for at opnå en højere pris, dvs. til en ”markedsværdi”, der ikke gælder uden for den snævre kreds. På den måde opstod ”markedsværdien”, der blev belånt, og da pengene var og er gode nok i resten af det omgivende samfund, så er de stadig en realitet her, uden at ”prisinflationen” underminerer pengenes værdi i det hele taget!

Det er først når lånene ikke kan finansieres med yderligere låneoptag, at den lånefinansierede økonomi får problemer. I moderne tale hedder det finanskrisen.

² Arbejdsgivere, Ceposmedlemmer, liberalt ideologiske partier, markedsfundamentalistiske økonomer m.fl.

I det hele taget er der så mange faktorer, der er afgørende for prisdannelsen, at kun selve prisen kan siges at tilhører markedet. Den entydige definition på prisen i forhold til to og kun to faktorer, nemlig udbud og efterspørgsel, er umulig at give. For der er ikke nogen entydig relation mellem prisen, og det som den er pris på eller mellem faktorerne; udbud og efterspørgsel.

Enhver aktør står uden for markedet, og kan derfor ikke identificeres med markedet. Markedets priser afhænger af en lang række faktorer, alt for mange til at der kan laves øjeblikkelige statiske beregninger. Når der fx laves statiske beregninger på en bygning, så er ingeniøren nødt til at finde to værdier, der kan udligne hinanden. Ellers er der ikke noget bevis. Prøv at sæt det ind i de økonomiske teorier!

Udbudet af distinktioner mellem legitime og illegitime former for udbud og efterspørgsel er påtrængende, og håbløst ude af stand til at indskrive sig på forpligtende vis i forhold til den distinktion, som de evt. skulle kvalificeres i forhold til. Det underminerer den logiske værdi af distinktionens to sider fuldstændigt. Økonomeerne fatter ikke en skid, men fortsætter som ingenting!

Det tager man konsekvensen af, når man i systemteoretisk forstand simpelt hen kategoriserer selve det økonomiske subjekt som omverden i forhold til det økonomiske system. Prisen er i systemteoretisk forstand det økonomiske systems indikation for det prissatte, dvs. den systeminterne fremmedreference. Værdierne, som de findes i omverdenen til det økonomiske system sammen med alt andet end netop det økonomiske systems priser, kan være kvalificeret og beskrevet på et utal af måder, der på ingen entydig vis svarer til prisen.

Boblen krisen

Når finansboblen tenderer mod at briste, så udvikler finanssektoren afledte produkter, forsikringer mod tab på investeringer, nogle sælger sikkerhed på andres bekostning, og andre igen væder om fremtiden, ved at købe optioner, og sælge hvad der ikke er deres!

Prisen sættes på varer og ydelser, og den sættes på penge. Pengene har deres pris. Nogle gange hedder det renter, andre gange er prisen meget mindre. Det koster nemlig ikke noget at skrive sine mennesker i debit. På papiret er det kun kongen, der har lov til at slå mønt. Men enhver har lov til at indgå i gældsrelationer.

Hvis du låner mig, hvad du har, så skriver vi bare et gældsbevis, en veksel, et bevis på at jeg er trassat, debitor, og du er min kreditor, trassent. Først er du både trassent og remittent i en og samme høje person, dvs. den der har modtaget og ligger inde med kravet på modydelser for gældsbeviset, vekslens. Beviset på, at jeg står i gæld til dig, det kan du bruge som betaling til den remittent (modtager af vekslens i funktionen som betalingsmiddel, penge), der har tilstrækkelig tillid til mig som skyldner til at acceptere gældsbeviset som betaling. Men med de penge jeg lånte af dig, og den veksel, der fungerer som betaling i det økonomiske system, og som nationalbanken også vil låne penge til dig på baggrund af, ja så er både den Euro jeg lånte, og som jeg har brugt, samt vekslens med den pålydende værdi på en Euro, og den Euro, som nationalbanken har lånt dig på baggrund af

vekslen blevet til realitet. Der er ikke skabt noget, men der er sat to Euro mere i omløb, dvs. skabt efterspørgsel for to Euro mere med disse få økonomiske hændelser.

Penge er gældsbeviser. Enten er skyldneren anonym eller også er skyldneren kendt i forhold til kreditor. Likvider i din lomme gør den verden, der accepterer dine penge som betalingsmiddel til dine skyldnere. De gældsbeviser, hvor skyldneren er indføjet med navns nævnelse, de er lidt mindre likvide, dvs. udtryk for en slags sekundær likviditet, der ikke des mindre kan konverteres til primær likviditet, sådan som det er med alverdens statsgæld, realkreditbeviser, almindelige banklån osv.

Når finanskrisen er blevet til en slags likviditetskrise, så er det fordi, at skyldnerne ikke længere kan leve op til sine gældsforpligtelser, end sige billedet på evnen til at leve op til sine forpligtelser. Og når markedet savner likviditet, ja så holder man op med at låne hinanden penge. Og når man holder op med at låne hinanden penge, så standser den form for generering af gældsbeviser, der skal til, for at holde de almindelige daglige økonomiske transaktioner i gang; udvekslinger af varer og ydelser mod betaling. Men også forudsætningerne for at holde de allerede etablerede gældsforpligtelser ved lige forsvinder, først hos de mest gældsplagede aktører på markedet, derefter hos alle andre. Det er derfor, at den græske statsgæld ikke kun er et græsk problem og derfor, at selv dem, der har sejret på det indre europæiske markeds betingelser, tyskland, m.fl., langt fra kan kategoriseres som altruistiske, selv om deres bekymring for Grækenland er meget rørende.

Der er rigtigt mange penge i cirkulation i den store hvide pengeøkonomi. Det er svært at sætte navn på, hvem der ligger inde med disse aktiver, og det er lige så svært at sige, hvor mange primære likvider der i det hele taget findes. Men alverdens staters gældsposter, de er til at sætte tal og navn på. EU's randstater er ude af stand til at betale sin gæld tilbage. Hvorimod de centraleuropæiske nationer med stat og national finanssektor har langt mere til gode end de skylder. Problemet er altså ikke, at der mangler penge. Men problemet er, at pengenes værdi er betinget af, at den ene side i den relation – som penge er udtryk for i den form for gældsbeviser, som de er – ikke kan leve op til de krav, som relationen foreskriver. De økonomisk højtflyvende har med andre ord sejret ad helvede til. De ligger inde med langt større krav på fremtidige ydelser, end deres skyldnere kan honorere.

Problemet kan løses på to måder.

- Den ene måde består i at alverdens kreditorer opgiver deres urealistiske krav på fremtidige ydelser, at de afskriver deres aktiver på egne konti så at sige.
- Den anden måde består i, at der udstedes nogle flere penge i hænderne på dem, der skylder mere end de kan betale, eller i hænderne på dem der har urealistisk mange ydelser til gode evt. som kompensation for dem, de har til gode, hos dem der ikke kan betale.

Det andet fører til inflation i resten af verdens pengeværdier. Det første er deflation som konsekvens af inflation.

Markedsværdierne er svære at definere entydigt i forhold til andre værdier. Dvs. inflationsbegrebet og dets siamesiske tvilling, deflationsbegrebet, lever sit eget autistiske liv, lige som så mange andre fænomener.

Og efter at pengene har mistet deres oprindelige kunstige form for tilknytning til fx guld, der har markedsaktørerne været mere optaget af, hvordan de kunne generere pålydende værdistigninger, end egentlig produktion. Det har de været under dække af at ville den virkelige produktion, i relationen mellem markedets pålydende pengeværdier og de reelle værditilvækster, som ingen kan redegøre for alligevel.

Der er udstedt rigtigt mange penge helt uden om enhver form for produktion eller tilknytning til omverdenens mere basale livsfunktioner. Det er til at få øje på. De økonomisk højtflyvende, dvs. først og fremmest borgerne i de gamle industrilande og de fremstormende økonomier i asien har levet højt på valutaerne, evnen til at sætte penge i verden.

Finanskrisen er måske udtryk for, at tilliden til disse mekanismer er ved at gå i sig selv. Og tilbederne af det frie marked har mere end svært ved at holde fast i sin distinktion mellem legitime og illegitime markedsaktører i denne situation. For da finansboblen sprang, bad især frimarkeds-adepterne, markedsfundamentalisterne, de liberale, staterne om at træde til for at redde finanssektoren. Det gjorde staterne så, for de var jo styret af ideologiske markedsfundamentalister, af samme type som dem vi finder i vort eget danske politiske system helt ude fra SF hen over midten og ud til DF.

Nu står staterne med gælden, eftervirkningerne af forsøget på at redde markedet, tilbage i den rolle, som markedsfundamentalisterne altid har foretrukket at se staten i, nemlig som problemet i forhold til det frie marked. Det som man omhyggeligt husker at glemme, er at grunden til at staterne har gældsproblemer, skyldes at markedsfundamentalisterne har brugt staterne i deres patetiske forsøg på at redde det marked, der var problemet i første omgang, af grunde, som jeg lige har antydnet med henvisning til markedets infamte store og tomme mængder af markedsværdier!

Uanset hvilken vej udviklingen går, uanset hvad finanskrisen og det store monetaristiske monster af en EU-stat udvikler sig til, så vil det være umuligt at kvalificere resultatet som udtryk for, at en højere form for retfærdigheden sker fyldest, for det vil hverken kunne siges at være retfærdigt eller uretfærdigt det der sker, hvis man orienterer sig ud fra et bare nogenlunde åbent og differentieret sind.

Sådan har det altid været især i overgangstiden, i tiden umiddelbart efter at en religion er stået til at miste sit tag i en befolkning. Her er det dog kun de troende, der ser tabet af troen som et tab.

EU, markedsfundamentalisterne, finanssektoren og dem der orienterer sig ud fra den dagsorden, som disse økonomiske faktorer har italesat, dvs. alle der orienterer sig ud fra den stort anlagte og kommercielt italesatte realitet, de står til at miste troen.

Men alle de arbejdsløse i tabernationerne, og alle de fattigt arbejdende især i Tyskland, hvor arbejdsløsheden måske nok er lav, men hvor mange ikke engang kan leve for en almindelig løn mere, på grund af det fri markeds konkurrence, vilkår, ja de betaler allerede prisen for udviklingen, uanset om de tror på den eller ej.

Den vestlige verden har levet på lånt tid i mange år. Prisen er betalt med naturen, de forsvindende naturressourcer, biodiversiteten, de sociale bånd. Resultatet er nedslående under alle omstændigheder. Økonomisk omsætning i pengeværdier er lige så godt et udtryk for den hastighed, hvormed de økonomisk højtflyvende tenderer mod at smadre livets forudsætninger på jorden, som det er for social velstand. Spørgsmålet om ret og uret er et helt andet. Det gider vi simpelt hen ikke tale om her.

Men lad det bare gå ad helvede til. Lad dog det marked bryde sammen, før det har smadret det hele her på vor lille yndige planet.

Fortællingen om, at de højtflyvende kan forbruge og svine sig ud af alverdens mangelproblemer, ja den har solgt rigtigt godt og længe i de store kommercielle massemedier, der netop lever af at sælge de mest sælgende budskaber til de mest købestærke på markedet for ideologiske og markedsfundamentalistiske budskaber. Problemet er, at den mere forpligtende forklaring – på hvad markedsmekanismen og de købestærke bidrager med – sælger ad helvede til. Sandheden om markedet går på den måde under for markedet. Sandheden om global opvarmning, forsvindende livsbetingelser, de riges produktion af fattigdom, de højtflyvendes destruktive adfærd, sandheden om sammenhængen mellem markedsmekanismen og den omverden af livsforudsætninger, som bærer også de økonomiske aktørers tilværelse, ja den sandhed er ikke salgbar. At reducere forskningens succeskriterier til markedets succeskriterier, sådan som også den nuværende danske regering tilsyneladende gør, ved at tillade erhvervslivets fortsatte dominans over fx de danske universiteter, det er udtryk for kognitive svigt i de sociale strukturer. Funktionsdifferentieringen, respekten for forskningens autonome forudsætninger for at kunne kvalificere, hvad der er sandt eller falskt i videnskabelig forstand, er mere eller mindre undergravet i hele den vestlige verden. Evnen til at forklare og forstå end sige inddrage forpligtende viden som beslutningsgrundlaget i de det politiske system er forsvundet sammen med dømmekraften. Evnen til at forstå, at viden, der ikke skabes og kvalificeres uafhængigt af kommercielle interesser, simpelt hen ikke forpligter, ja den evne mangler stort set over alt i det moderne samfund!

Funktionsdifferentieringen, som Niklas Luhmann beskriver som den moderne verdens kendetegn og forudsætningen for det moderne samfunds succes, tenderer

mod at gå i sig selv, som følge af ideologi, misforståede demokrater og markeds-fundamentalisme. Men ingen forstår det. Alle er nemlig optaget af at opnå individuel kommerciel succes. Alle gemmer sig under henvisning til troen på, at der nok er en skjult hånd bag det hele, der sikrer udviklingen mod den bedste af alle verdener, på trods af alt hvad vi ved, nemlig at det går ad helvede til.

De troende holder fast i troen, hvor man kan vide, hvad ingen tør tro, nemlig at bestræbelserne på at løse problemerne ikke bare går fejl af målsætningen, men bidrager til problemerne i et omfang, som ingen hverken kan eller vil vide af.

Mvh. Steen Ole Rasmussen
Odense. d 29/1 2012